

Pozytywizm

Bolesław Prus, *Lalka*, **Z legend dawnego Egiptu*

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*

Henryk Sienkiewicz, *Potop*

Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*

Adam Asnyk – utwory poetyckie

Lalka

Bolesław Prus

Wydarzenia historyczne w „Lalce”

wojny napoleońskie	powstanie listopadowe	Wiosna Ludów	manifestacje patriotyczne poprzedzające powstanie	powstanie styczniowe	wojna rosyjsko - turecka
1809 – 1812	1830 – 1831	1848 – 1849	1860 – 1863	1863 – 1864	1877 - 1878

Akcja powieści: 1878 - 79 r. Wydarzenia historyczne są zatem retrospekcjami.

Narrator

1. Jeden z narratorów jest charakterystyczny dla prozy XIX wieku: trzecioosobowy, wszytkowiedzący.
2. Drugi jest właściwy dla rozdziałów będących fragmentami z pamiętnika Ignacego Rzeckiego. Jest on zatem narratorem pamiętnikarskim – pierwszoosobowym, zindywidualizowanym, bardzo subiektywnym.

O czym jest „Lalka”?

1. Dzieje Ignacego Rzeckiego – od dzieciństwa do śmierci.
2. Historia życia i miłości Stanisława Wokulskiego.
3. Obraz życia arystokracji i mieszczaństwa.
4. Obraz Warszawy końca XIX wieku.

Realizm

1. Wyrażał się głównie w gatunkach prozatorskich (powieść, opowiadanie, nowela, obrazek).
2. Ukształtował stałą konwencję: wszechwiedzący narrator, konsekwentna fabuła, komentarz odautorski, kompozycja zamknięta.
3. Dopuszczał środowiskowe odmiany języka.
4. Respektował motywacje socjologiczne i psychologiczne działań bohaterów.
5. Operuje kategorią *mimesis*.

Wpływ epoki **POZYTYWIZMU** na powieść

- Zainteresowanie rozwojem nauki, wynalazczością, rozwojem cywilizacji (scjentyzm);
- Zagadnienie pracy organicznej, pracy u podstaw, pracy społecznej i przedsiębiorczości (organicyzm);
- Społeczny problem asymilacji mniejszości narodowych;
- Emancypacja kobiet;

LALKA DAJE W WIĘKSZOŚCI NEGATYWNĄ ODPOWIEDŹ NA ENTUZJAZM POZYTYWISTÓW

Wpływ epoki **ROMANTYZMU** na powieść

- Klęska powstania styczniowego problemem społecznym, ekonomicznym oraz psychologicznym;
- Legendarne postawy bojowników za wolność zapomniane lub ośmieszane;
- Romantyczny obraz miłości przyczyną rozczarowań w świecie postępu.

ROMANTYZM JEST ODRZUCONĄ EPOKĄ, ALE WCIAŻ OBECNĄ W ŻYCIU I MYŚLENIU BOHATERÓW

Zagadnienia do analizy

1. **Interpretacja tytułu.**
2. **Miejsce akcji:** Warszawa, Paryż, Zastawek.
3. **Główny bohater:** Stanisław Wokulski jako człowiek dwóch epok (romantyk i pozytywista).
4. **Hasła programowe epoki** i sposób ich realizacji: praca u podstaw, praca organiczna, emancypacja kobiet, asymilacja Żydów, scjentyzm.
5. **Panorama społeczeństwa polskiego:** biedota (studenci, furman Wysocki, upadłe dziewczyny, rzemieślnicy), polskie mieszczaństwo, Niemcy (Minclowie), inteligencja (Ochocki), ludzie interesu (Wokulski), zubożała szlachta (Wokulski), arystokracja (Łęccy, książę, Krzeszowscy, hrabia Liciński, baron Dalski), Żydzi (Schlangbaumowie, Szuman)
6. **MOTYWY i tematy** w „Lalce”: miłość i namiętność, przyjaźń, idealisci, miasto (Warszawa i Paryż), społeczeństwo drugiej połowy XIX w., destrukcyjna poezja romantyczna, bogactwo i majątek, polityka, walki narodowo-wyzwoleńcze, samotność wśród tłumu, praca, nauka, kobieta (upadła, lalka, pracująca, arystokratka), kamienica, spory pokoleniowe.

▶ Bohaterowie

Michał Szuman
lekarz, leczy ludzi za darmo, stary przyjaciel Wokulskiego, samotnik, w głębi duszy szlachetny, kreuje się na cynika, zasymilowany, wzrost nastrojów antysemitycznych budzi w nim poczucie solidarności, a nawet podziw dla zdolności przetrwania tej „genialnej rasy”

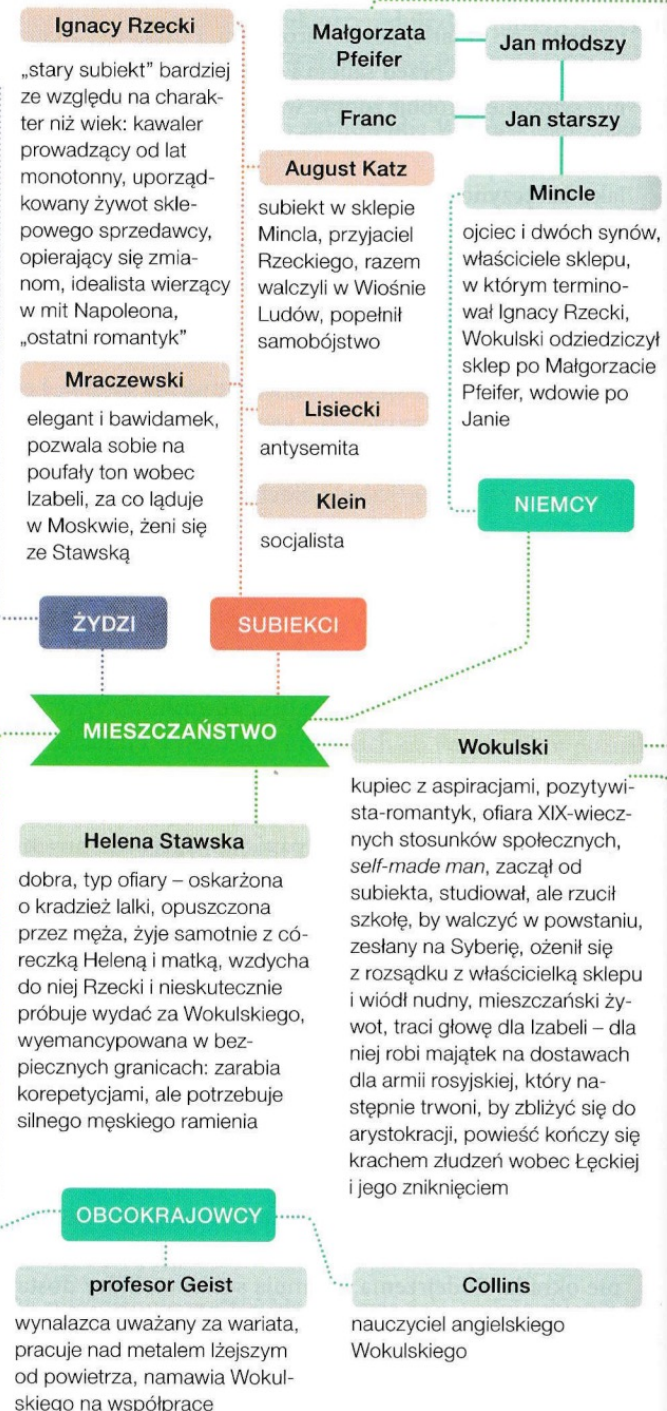
stary Szlangbaum
ojciec Henryka, lichwiarz, licytuje kamienicę w imieniu Wokulskiego, na koniec odkupuje cały jego interes

Henryk Szlangbaum
przyjaciel Wokulskiego z czasów Syberii, próbował się asymilować, ale wobec rosnącego antysemityzmu wrócił do korzeni, przejmuje interes po Wokulskim i staje się bezwzględny

studenci
wynajmują mieszkanie od Łęckich, nie płacą czynszu, klepią biedę, lewicują, nękają Krzeszowską złośliwymi żartami

pani Meliton
swatka

Suzin
Rosjanin, przyjaciel Wokulskiego, prowadzi z nim interesy i ściągają go do Paryża

prezesa Zaslawska
pozytywny przykład arystokratki, rozwija Zaslawkę i dba o chłopów pracujących w majątku, w młodości kochała mężczyznę niżej urodzonego i nie zdecydowała się na megalians, czego żałuje

ksiązę
arystokrata, typ przywódcy, przekonany, że realizuje misję ratowania kraju, w rzeczywistości nic dla niego nie poświęca

Julian Ochocki
kuzyn Izabeli Łęckiej, przyjaźni się z Wokulskim, całkowicie oddany nauce, pozytywista-idealista – szuka wynalazku, który ulepszy życie ludzkości, ponosi klęskę – emigruje, bo w kraju nie znajduje warunków do pracy

Izabela Łęcka
typowa reprezentantka arystokracji, ma wszystkie cechy klasy różniaczej: piękna, lecz powierzchowna, wykształcona, lecz pobieżnie, ma gust, lecz myśli stereotypowo, chłodna emocjonalnie, lecz rozwiązała (romans ze Starskim), egoistka skupiona na swoich przyjemnościach, bankructwo ojca powoduje, że nie odrzuca zabiegów bogatego kupca, choć rani jej dumę

Kazimierz Starski
zblazowany podrywacz, cyniczny, poluje na posag, brylując na salonach

Wydarzenia

1. Powrót SW z wojny.
2. Zaangażowanie Łęckiego w spółkę SW. Izabela Łęcka dowiadyuje się, że SW wykupił jej zastawiony serwis.
3. Ił wizytuje sklep SW.
4. SW spaceruje po Powiślu, pomoc Wysockiemu.
5. Kwestowanie w kościele.
6. SW na salonach – poznanie Prezesowej Zastawskiej.
7. SW poznaje Ochockiego.
8. SW kupuje klacz i zamierza kupić kamienicę Łęckich.
9. Wyścigi i pojedynki z baronem Krzeszowskim.
10. Wizyta SW w domu Łęckich.
11. Występ Rossiego.
12. Gniew Izabeli z powodu kupna kamienicy.
13. SW wyjeżdża do Paryża.

Wydarzenia

1. Rzecki na prośbę SW zajmuje się kamienicą.
2. SW poznaje Paryż. Profesor Geist pokazuje mu swój wynalazek.
3. SW wraca do Warszawy po liście prezesowej Zastawskiej.
4. Wakacje w majątku prezesowej, romanse, zbieranie grzybów, wizyta w zamku.
5. Proces o lalkę, plotki o sprzedaży sklepu.
6. Wizyta SW u pani Stawskiej.
7. Codzienne wizyty u Łęckich, późne wizyty u Stawskiej.
8. Koncert Molinariego i ślub Węgiełka.
9. Zaręczyny. Stawska wyjeżdża z Warszawy.
10. Zerwanie zaręczyn.
11. Sprzedaż sklepu, wyjście ze spółki, nieudana podróż Rzeckiego.
12. Wyjazd SW, śmierć Rzeckiego i pana Łęckiego.

Gloria victis

Eliza Orzeszkowa

Geneza

Znaczenie tytułu: „chwała zwyciężonym” (łac.).

Ukazała się w 1910 roku (47 lat po działaniach powstańczych).

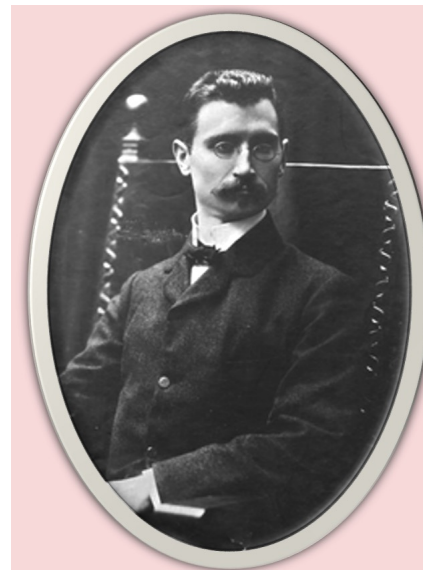
Teoretyczne przyczyny powstania noweli:

- reakcja na rusyfikację;
- dyskusja z krytycznym obrazem powstania.
- **wspomnienia czasów młodości:**

W majątku męża (Ludwinów w Guberni Brzeskiej) przechowywała przez trzy miesiące Romualda Traugutta, który niechętnym okiem patrzył na powstanie (stronnictwo Białych).

W lipcu 1863 roku odwiozła go do granicy Kongresówki, gdzie został dyktatorem powstania.

Sama zajmowała się kurierką na potrzeby walczących. Odmówiła poddaniu się represjom popowstaniowym i nie uczestniczyła w syberyjskiej karze męża.

**Romuald
Traugutt –
bohater
historyczny
noweli
Orzeszkowej**

Świat przedstawiony

Bohaterowie opowiadający/narracja

Dąb

Sosna

Świerk

Wiatr

Bohaterowie opowieści

Jagmin

Maryś Tarłowski

Aniela Tarłowska

Romuald Traugutt

Akcja utworu:

1. Marian i Aniela przyjeżdżają na Polesie, tam uczą dzieci w szkole.
2. Zaprzyjaźniają się z Jagminem, we trójkę są nierozłączni.
3. Jagmin oznajmia im wybuch powstania, niedługo na Polesie przyjeżdża oddział Polaków.
4. Marian postanawia wziąć w nim udział, czuje, że musi oddać się polskiej sprawie.
5. Życie w obozie wojskowym jest trudne, wszyscy jednak walczą zaciekle.
6. Marian ratuje życie wodzowi Trauguttowi i zostaje za to publicznie przez niego pochwalony.
7. Następuje silny atak Rosjan i tragiczne starcie z legionami polskimi.
8. Marian zostaje ranny i zaraz zabity przez wrogów w namiocie szpitalnym.
9. Zaraz potem pada Jagmin.
10. Po powstaniu zostaje tylko mogiła bohaterów i innych bezimiennych walczących.
11. Jakiś czas potem na grób przychodzi smutna Aniela i wbija mały krzyżyk w ziemię.

Artur Grottger – Rok 1863

APOTEOZA, IDEALIZACJA POWSTAŃCÓW

- Tragiczna, nierówna, lecz zaciekła bitwa z Rosjanami, polskie legiony ponoszą klęskę w walce o wolność ojczyzny
- Uwzniesienie powstańców i pokazanie, że mimo przegranej należy ich doceniać. Zapomniana mogiła w lesie jako jedyny ślad po powstańczych walkach.

Z uwagi na cenzurę polscy pozytywiści często sięgali po tzw. **mowę ezopową** (mowa szyfrem).

Jest to celowe przemilczenie, mówienie nie wprost o pewnych wydarzeniach dotyczących polskiej historii. Takim wydarzeniem było powstanie styczniowe. Poprzez zastosowanie mowy ezopowej jest ono ukazywane poprzez aluzje, skojarzenia.

Gloria victis zostało wydane w czasie rozluźnienia cenzury, nie było konieczności szyfrowania obrazu powstania styczniowego. Jednak poprzez język patetyczny i konwencję baśniową Orzeszkowa sięga po elementy mowy ezopowej.

STYL PATETYCZNY, PATOS, STYL WYSOKI

Styl wysoki to inaczej styl podniosły, emocjonalny, z licznymi środkami stylistycznymi, służącymi ozdobie wypowiedzi, „mocniejszy” niż styl średni (umiarkowany) i niski, nazywany także prostym.

patos

1. «podniosły charakter zdarzeń o wielkim, historycznym znaczeniu»
2. «ton lub styl mówienia lub pisania podkreślający wzniosłość tematu»
3. «sztuczny sposób wyśławiania się, pełen górnolotnych słów i wyrażeń»

———— Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego*

Potop

Henryk Sienkiewicz

Funkcje fikcji i prawdy historycznej

FIKCJA

- Pokazuje charaktery postaci, ich motywacje, emocje, reakcje;
- Konstruuje motywację działań bardziej szczegółową, niż podstawowe motywacje historyczne, tworzy ciąg przyczyn i skutków;
- Tworzy opisy, które podkreślają atmosferę;
- Pozwala nam „usłyszeć” język bohaterów.

PRAWDA HISTORYCZNA

- Umieszcawia bohaterów w konkretnych wydarzeniach;
- Powoduje, że język związany jest z historycznym obrazem polszczyzny;
- Uczy historii.

Fabula powieści

---

1. Prezentacja i konkury Kmicica w Wodoktach (młodzi pałają odwzajemnioną miłością), pobyt w Lubiczu (pijatyki i rozpusta, dewastacja starożytnego dworku).
2. Zemsta na Butrymach (kompani Kmicica sprowokowali konflikt w karczmie i zostali wybici przez okoliczną szlachtę. Kmicic w odwecie morduje mieszkańców Wołmontowicz i pali ich domy. Oleńka ukrywa go przed Butrymami, ale już bezpiecznego wypędza zrywając zaręczyny).
3. Porwanie Oleńki przez Kmicica, oświadczyzny Wołodyjowskiego (Wołodyjowski rani w pojedynku Kmicica, ale widząc jak bardzo młodzi się kochają postanawia pomóc warchołowi w odzyskaniu dobrej reputacji).
4. Wiosną 1655 r. Szwedzi pod wodzą Wittenberga napadają na Polskę. Wykorzystują okazję, że Polska toczy walki z Rosją. Pierwsze uderzenie skierowane jest na Wielkopolskę. Wojskom szwedzkim towarzyszy podkanclerzy koronny Hieronim Radziejowski (skazany na banicję za intrygowanie przeciw królowi Janowi Kazimierzowi i za warcholstwo uciekł w 1652 r. do Szwecji i z zemsty namawiał Szwedów do ataku na Polskę).

---

5. Kapitulacja pod Ujściem (wojewoda poznański Krzysztof Opaliński w towarzystwie Radziejowskiego i Wirtza przekazują królowi szwedzkiemu władzę nad Wielkopolską).

6. Król Jan Kazimierz, nie zdoławszy nakłonić pospolitego ruszenia do walki z najeźdźcą, rusza w kierunku Krakowa, powierzając jego obronę Stefanowi Czarnieckiemu.

7. Uczta w Kiejdanach, Kmicic stronnikiem Radziwiłła (Na Litwę dotarli Zagłoba oraz bracia Jan i Stanisław Skrzetuscy, chcą u boku wielkiego hetmana litewskiego Janusza Radziwiłła bronić kraju. W Upicie dołączył do nich Michał Wołodyjowski. W Kiejdanach przebywa już Oleńka, której towarzyszy stryj, Tomasz Bilewicz. Kmicic widząc w Radziwille obrońcę kraju składa mu przysięgę wierności).

8. Odbicie przez Zagłobę eskortowanych oficerów (omamiony przez hetmana Kmicic staje po stronie zdrajcy, zaś pozostali oficerowie zostają aresztowani i skazani na śmierć. Kmicic błaga dla nich o łaskę i hetman zapewnia go, iż zostaną internowani w Birżach. Eskortuje ich Roch Kowalski. Spryt i przebiegłość Zagłoby ratują im życie - komendant miasta miał ich rozstrzelać).

---

9. Ocalenie skazanego na rozstrzelanie Kmicica (rycerz próbuje zmusić Bilewiczów do wyjazdu do Kiejdan, Wołodyjowski ratuje Oleńkę, ale nakazuje rozstrzelanie Kmicica jako zdrajcy. Życie ratuje mu Zagłoba, który przejętych listów wiedział o wstawiennictwie pana Andrzeja).

10. Kmicic u Bogusława Radziwiłła (pobyt w Pilwiskach uświadamia Kmicicowi przewrotność Radziwiłłów, próbuje porwać Bogusława, ale sam ranny ledwie uchodzi śmierci).

11. Przetóm duchowy Kmicica (Kmicic ukrywa się w lesie w chacie smolarzy będącej teraz własnością Kiemliczów, opiekuje się nim Soroka). Przybiera nazwisko Babinicz, wysyła listy do Janusza Radziwiłła, wypowiadając mu służbę (bracia w zamian puszcza pogłoskę, jakoby to Kmicic postanowił porwać króla i oddać go w ręce Szwedów) i do Wołodyjowskiego, ostrzegając przed zdradą Radziwiłłów, postanawia wyruszyć na Śląsk do króla Jana Kazimierza.

12. Ostrzeżenie przez Kmicica ojców paulinów (Kmicic podsłuchał prowadzoną w języku niemieckim rozmowę pomiędzy dowódcą wojsk szwedzkich Wrzeszczowiczem a baronem Lisolą o zamiarze zajęcia Częstochowy i ograbienia Jasnej Góry. Zdobyte informacje przekazuje przeorowi klasztoru, księdzu Kordeckiemu.

---

13. Obrona Jasnej Góry, Babinicz: 8 listopada pod mury klasztoru przybywają wojska szwedzkie pod dowództwem Wrzeszczowicza, który na próżno próbuje skłonić zakonników do otwarcia bram, 18 listopada docierają Szwedzi dowodzeni przez Millera, kolejne ich szturmowanie nie przynoszą rezultatów, Babinicz wykazuje się ogromnym męstwem, dzielnością i zmysłem dowódczym czym zdobywa przychylność księdza Kordeckiego, jeden z postów ostrzega obrońców przed ściąganiem z Krakowa działami burzącymi, Kmicic pod osłoną nocy wysadza kolumbrynę prochem, ale dostaje się do niewoli. Tu zdrajca Kuklinowski torturuje więźnia, ale ten przy pomocy braci Kiemliczów uchodzi cało, 25 grudnia Szwedzi przypuszczają ostatni szturm i odchodzą spod murów. Przeor, przekonany o śmierci Kmicica, ujawnia jego prawdziwe nazwisko.

14. Spotkanie Kmicica z Janem Kazimierzem, powrót króla do kraju (król nieufnie podchodzi do opowieści Babinicza, rusza jednak do kraju. Babinicz ciężko ranny w bitwie, w której króla od szwedzkiej niewoli bronią górale, wyznaje swe prawdziwe nazwisko).

15. Śmierć Janusza Radziwiłła w Tykocinie (oblężony przez wojsk Sapiehy, pod jego dowództwem walczą Wołodyjowski i Zagłoba, hetman umiera 31 grudnia). Kmicic, z rozkazu króla, na czele oddziału Tatarów, których chan przysłał na pomoc Rzeczypospolitej.

16. Ocalenie Anusi Borzobohatej (Zamojski, upatrzawszy sobie Anusię Borzobohatą, dwórkę księżnej Wiśniowieckiej, każe odwieść dziewczynę do Zamościa, ale planuje odbicie dwórki. Kmicic uniemożliwia spisek i odwozi Anusię do Białej, skąd zostaje odesłana do Grodna. W drodze porywa ją jednak Bogusław Radziwiłł i osadza razem z Oleńką w Taurogach).

17. Bitwa pod Sokółką, uratowanie Soroki przez Kmicica (Sakowicz podstępnie chwyta Sorokę i skazuje na śmierć przez nabicie na pal. Kmicic na próżno błaga o uwolnienie przyjaciela, wówczas zbuntowane oddziały radziwiłłowskie atakują Bogusława).

---

18. Armia szwedzka w klinie Wisły i Sanu. Bitwa pod Warką, zdobycie Warszawy, Prostki (Czarnecki uniemożliwia wojskom szwedzkim dotarcie do obozu króla Karola Gustawa).

19. Armia szwedzka w klinie Wisły i Sanu. Bitwa pod Warką, zdobycie Warszawy, Prostki (Czarnecki uniemożliwia wojskom szwedzkim dotarcie do obozu króla Karola Gustawa).

20. Oleńka u Bogusława w Taurogach (zakochany magnat na próżno stara się o względy Oleńki, zaś po jego wyjeździe na wojnę z Sapiehą - pan Sakowicz próbuje swe plany miłosne zrealizować w stosunku do Anusi).

21. Walki podjazdowe Kmicica skierowane przede wszystkim przeciw wojskom nienawidzonego Bogusława Radziwiłła (Kmicic zwycięża magnata w pojedynku, ale wypuszcza go wolno obawiając się o życie Oleńki).

22. Ucieczka Oleńki i Anusi do Wołmionowicz (panny przy pomocy stryja Oleńki, p. Tomasza Bilewicza - dowodzi zbrojnym oddziałem na Żmudzi - umykają z Taurogów).

---

23. Ocalenie Wołomowicz przez Kmicica (Sakowicz poszukując oddziału pana Tomasza przechwytuje list i atakuje Wołomowicze. Wieś ocala Kmicic. Kiedy jednak ma zamiar powrócić i spotkać z ukochaną, otrzymuje rozkaz wyruszenia na południe Polski, na wojnę z Rakoczym).

24. Ranny Kmicic w Lubiczu (Oleńka zamierza wstąpić do klasztoru, przypadkowo spotyka ciężko rannego w wojnie węgierskiej 1657 r. Kmicica. Może przebaczyć umierającemu, ale nie chce znać żywego).

25. Rehabilitacja Andrzeja Kmicica (podczas mszy w Upicie ksiądz odczytuje list królewski przywieziony przez Wołodyjowskiego, w którym monarcha rehabilituje Kmicica. Oleńka [prosi ukochanego o wybaczenie]).

Zbrodnia i kara

Fiodor Dostojewski

Gatunek – powieść psychologiczna

Utwór, w którym zostało ukazane życie wewnętrzne postaci. Odmiana powieści realistycznej.

Zbrodnia i kara skupia się na:

- wewnętrznych przeżyciach Raskolnikowa;
- opisach stanu psychicznego;
- dialogach, z których można wnioskować o psychice bohaterów.

„Zbrodnia i kara”

- **Czas akcji:** 1.60 XIX wieku, ok. 2 tygodni, fabuła ok. 1,5 roku.
- **Miejsce akcji:** Petersburg, Syberia

Francisco Goya (czyt. frans-isko goja), *Czas i staruchy*, 1808–1810, olej na płótnie, 181 × 125 cm, Pałac Sztuk Pięknych w Lille, Francja

NAJWAŻNIEJSI BOHATEROWIE

Rodion Romanowicz Raskolnikow	23-letni ubogi student prawa
Pulcheria Aleksandrowna Raskolnikow	matka Rodiona
Siemion Zacharewicz Marmieładow	były urzędnik, ojciec Soni
Sonia Siemionowna Marmieładow	córka Marmieładowa z pierwszego małżeństwa, prostytutka
Katarzyna Iwanowna Marmieładow	druga żona Siemiona Marmieładowa
Alona Iwanowna	lichwiarka, ofiara morderstwa
Lizawieta Iwanowna	młodsza przyrodnia siostra Alony, druga ofiara Raskolnikowa
Dimitr Prokopowicz Razumichin	przyjaciół Rodiona, student
Awdotia (Dunia) Romanowna Raskolnikow	siostra Rodiona
Arkadiusz Iwanowicz Swidrygajłow	ziemianin, mąż Marfy Pietrownej, zakochany w Duni
Marfa Pietrowna	żona Swidrygajłowa
Porfiry Pietrowicz	sędzia śledczy zajmujący się sprawą zabójstwa lichwiarki i jej siostry
Piotr Pietrowicz Łużyn	prawnik, narzeczoną Duni

CZĘŚĆ I

Raskolnikow postanawia zamordować lichwiarkę. Poznaje Marmieładowa i jego rodzinę. Z listu matki dowiaduje się o planach małżeńskich Duni i ich rychłej wizycie w Petersburgu. R. nienawidzi Łużyna, narzeczonego siostry. W nocy śni mu się morderstwo konika. Następnego dnia podsłuchuje rozmowę w karczmie – studenci wyrażają potrzebę zabicia lichwiarki. R. przygotowuje się do morderstwa i udaje się do mieszkania Alony. Morduje ją i jej siostrę, Lizawietę (świadka). Aby nie zostać zauważonym przez malarzy, ukradkiem ucieka z kamienicy. Po powrocie do domu chowa klejnoty zrabowane u lichwiarki, popada w chorobę. Po kilku dniach odnawia przyjaźń z Razumichinem.

CZĘŚĆ II

R. choruje. Dostaje od matki pieniądze, za które Razumichin kupuje mu ubranie. Odwiedza go Łużyn, którego R. niemal wyrzuca z domu. Malarz Mikołaj przyznaje się do zbrodni. R. w gospodzie wdaje się w żarty z Zamiotowem, którego prowokuje oświadczeniem, że mógł zamordować Alonę. Marmieładow ma wypadek na ulicy i umiera. R. oddaje resztę swoich pieniędzy jego rodzinie. Poznaje wtedy Sonię. W domu czekają na niego matka i siostra.

CZĘŚĆ III

Matka i siostra pytają o powody kłótni z Łużynem. R. następnego dnia udaje się do Porfirego odzyskać pamiątki po ojcu. Rozmawiają o artykule R. na temat jednostek wybitnych. R. spaceruje po mieście i słyszy słowo „morderca” skierowane do siebie. W domu ponownie zapada na zdrowiu. Odwiedza go Swidrygajłow.

CZĘŚĆ IV

Swidrygajłow chce, by Dunia zerwała zaręczyny, oferuje jej pieniądze. Na kolacji u matki i siostry Łużyn chce, by R. był wyproszony, czym powoduje zerwanie zaręczyn. R. odwiedza Sonię i prosi o przeczytanie fragmentu z Biblii o Łazarzu. R. udaje się na komisariat, gdzie Porfiry usiłuje go wciągnąć w pułapkę, ale przerywa im Mikołaj, domagający się kary za rzekomą zbrodnię.

CZĘŚĆ V

Łużyn oskarża Sonię o kradzież pieniędzy. Jednak intryga wychodzi na jaw. R. przyznaje się Soni do morderstwa. Katarzyna Iwanowna umiera.

CZĘŚĆ VI

R. choruje, jest przekonany, że Swidrygajłow go wyda. Boi się, że rodzina go odrzuci, a jednocześnie nie chce ich wykorzystywać. Powierza opiekę nad rodziną Razumichinowi. Chce uwolnić siostrę od Swidrygajłowa.

Niespodziewanie odwiedza go Porfiry i sugeruje, by przyznał się do winy. R. rozmawia ze Swidrygajłowem, który chce z niego wyciągnąć jak najwięcej informacji. Dunia odrzuca Swidrygajłowa i rani go w skroń. Swidrygajłow daje znaczną sumę pieniędzy Soni i oznajmia, że wyjeżdża do Ameryki. W nocy męczą go koszmary, a nad ranem wychodzi na ulicę i popełnia samobójstwo. R. jest nakłaniany przez Dunię i Sonię do przyznania się. R. przyznaje się na komisariacie do morderstwa.

EPILOG

Znajomi i przyjaciele R. zeznają, że był dobrym człowiekiem. R. zostaje skazany na 8 lat ciężkich robót. Dunia wyszła za Razumichina. Matka R. jest w kiepsim stanie psychicznym. Sonia pojechała za R. na Sybir. R. jest poniżony więzieniem, źle traktuje Sonię, co przysparza mi nienawiści wśród więźniów.

Kiedy jednak Sonia zachorowała, R. rozumie, że ona jest jego przeznaczeniem i niecierpliwie czeka na jej powrót.

Sonia i Raskolnikow

Córka pijaka Marmieładowa, zmuszona przez macochę do pracy na ulicy, wierząca, uczciwa, pogodzona ze swoim losem. Spowodowała, że R. przyznał się do winy. Uważa go za najbardziej nieszczęśliwego na świecie.

Wywodzi się ze zubożałego ziemiaństwa, rodzina liczy na jego sukces, tymczasem on żyje w długach i frustracji. Morderstwo nie powoduje jego przemiany, dopiero po przeżyciach na Syberii rozumie, że pragnie nowego życia.

Kobiety w powieści

SONIA	<p>Wspólne cechy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Trudne, pełne niebezpieczeństw życie, wypełnione walką o dobre imię. 2. Problemy z samodzielnym utrzymaniem się. 3. Krzywda doznawana ze strony mężczyzn. 4. Chęć ratowania nieszczęśliwych synów/mężów. 5. Alona wyraźnie różni się od innych kobiet, samodzielność, skupienie na interesach, bezwzględność.
DUNIA	
MATKA RASKOLNIKOWA	
KATARZYNA IWANOWNA	
ALONA IWANOWNA	
LIZAWIETA	

Problematyka powieści

1. Powody dokonania zbrodni.
2. Kara/zadośćuczynienie.
3. Sen – symbolika.
4. Cierpienie.
5. Prawda/kłamstwo.
6. Bieda.
7. Zdrada/zaniedbanie/klęska.
8. Miłość – chrześcijańska, partnerska, rodzinna.
9. Miasto – niszczące duszę, brudne, biedne, powodujące dramaty.

The background of the image consists of a grid of stone tablets, each engraved with ancient Egyptian hieroglyphs. The hieroglyphs are arranged in vertical columns and include various symbols such as birds, animals, and human figures. The overall color is a warm, golden-brown hue.

Z legend dawnego Egiptu

Bolesław Prus

Cechy gatunku - nowela

- 1) brak opisów (w noweli znajdują się jedynie dwa bardzo szczątkowe opisy: pierwszy ukazuje chorego Ramzesa, drugi Nil nocą);
- 2) jednowątkowa fabuła (fabuła skoncentrowana na kwestii władzy i jej przekazania);
- 3) niewielkie rozmiary utworu (5 stron);
- 4) uproszczona charakterystyka bohaterów oparta na kontraście osobowości;
- 5) szybko tocząca się akcja zmierzająca do finału;
- 6) stopniowanie napięcia (czas grający na niekorzyść Horusa; walka z czasem);
- 7) zaskakujący zwrot akcji (stary Ramzes odzyskuje zdrowie, natomiast w wyniku ukąszenia przez jadowitego pająka umiera młody Horus).

Kompozycja

Patrzcie, jak marne są ludzkie nadzieje
wobec porządku świata; patrzcie, jak marne
są wobec wyroków, które ognistymi
znakami wypisał na niebie Przedwieczny!...

AKCJA

Patrzcie tedy, że marne są ludzkie
nadzieje wobec wyroków, które
Przedwieczny ognistymi znakami
wypisuje na niebie.

1. Jedność **czasu** – akcja dzieje się od chwili, gdy Ramzes wypił lekarstwo do chwili śmierci Horusa.
2. Jedność **miejsca** – akcja rozgrywa się w pałacu faraona.
3. Jedność **akcji** – oczekiwanie na śmierć Ramzesa.

KOMPOZYCJA KLAMROWA

Akcja – plan wydarzeń

1. Stary Ramzes umiera. Na łożu śmierci chce przyjąć lekarstwo, które może go uratować, ale może też zabić. Otrzymuje przepowiednię, że umrze członek rodu faraona tej nocy.
2. Młody Horus przygotowuje się na śmierć faraona. Myśli, jakie edykty podpisze, czeka na pierścień. Ma dalekosiężne plany.
3. Horus zostaje ukąszony przez pająka, który powoduje zapaść i w konsekwencji śmierć.
4. Ramzes wstaje zdrowy z łoża śmierci.

Model władzy reprezentowany przez Ramzesa

rządy silnej ręki

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • porządek w państwie • silne i bezpieczne państwo • dobro państwa najwyższą wartością	<ul style="list-style-type: none"> • bojaźń i niedola poddanych • brak wolności słowa • krzywda podbitych
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • utrzymanie silnej pozycji państwa • respekt wrogów • stabilizacja	<ul style="list-style-type: none"> • nadużycie władzy • terror • brak reform

Model władzy reprezentowany przez Horusa

słaby władca

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • zakończenie wojny • polepszenie losu ludu i niewolników • zadowolenie władcy i poddanych • sympatia ludu	<ul style="list-style-type: none"> • sprawy prywatne ważniejsze od państwowych • możliwość manipulowania władcą • populizm
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie reform • nowoczesne państwo • sprawiedliwe rządy • pokój z sąsiadami	<ul style="list-style-type: none"> • upadek państwa • atak wrogów • niesubordynacja poddanych • wykorzystywanie dobroci władcy

Adam Asnyk

„Do młodych” (wybrane wiersze)

Adam Asnyk 1838-1897

O wierszu *Do młodych* z 1880 roku mówi się, że to jeden z utworów, który składa się na liryczne credo poety. Jest także ważnym głosem w dyskusji pokoleń, w sporze „starych” i „młodych” – nie neguje bowiem przeszłości, wzywa do patrzenia przed siebie, do pójścia „w nowe, nieznanne, godne odkrycia”, ale z szacunkiem dla tego, co „stare, znane, odkryte”. Utwór ten bywa określany mianem „Marsylianki pozytywistów”.

Wiersz *Do młodych* jest uważany za utwór o charakterze programowym. Nazywa się go manifestem pozytywistycznym.

Liryk Asnyka porównuje się przy tym do *Ody do młodości* Adama Mickiewicza, która była manifestem romantyzmu. Utwór zalicza się do liryki apelu. Stanowi bezpośredni zwrot do całego młodego pokolenia. Zwrot ten jest wyrażony użyciem 2 osoby liczby mnogiej. Poeta zaleca młodym doskonalenie się poprzez pracę nad sobą i naukę. Jednocześnie prosi ich o szacunek dla przeszłości i jej dokonań. Porusza również kwestię nieuchronności przemijania.

„Do młodych”

Szukajcie prawdy jasnego płomienia!
Szukajcie nowych, nie odkrytych dróg...
Za każdym krokiem w tajniki stworzenia
Coraz się dusza ludzka rozprzestrzenia,
I większym staje się Bóg!

Choć otrząśnięcie kwiaty barwnych mitów,
Choć rozproszycie legendowy mrok,
Choć mgłę urojeń zedrzenie z błękitów,
Ludziom niebiańskich nie zbraknie zachwyków,
Lecz dalej sięgnie ich wzrok.

Każda epoka ma swe własne cele
I zapomina o wczorajszych snach...
Nieście więc wiedzy pochodnię na czele
I nowy udział bierzcie w wieków dziele,
Przyszłości podnoście gmach!

Ale nie depreczcie przeszłości ołtarzy,
Choć macie sami doskonalsze wznieść;
Na nich się jeszcze święty ogień żarzy,
I miłość ludzka stoi tam na straży,
I wy winniście im cześć!

Ze światem, który w ciemność już zachodzi
Wraz z całą tęczą idealnych snów,
Prawdziwa mądrość niechaj was pogodzi -
I wasze gwiazdy, o zdobywcy młodzi,
W ciemnościach pogasną znów!

Zadanie 33. (0–2)

Przeczytaj poniższy fragment tekstu.

Ta epoka ma swój porządek. Po klęsce powstania styczniowego wyczerpały się marzenia o szybkim odzyskaniu niepodległości. [Pisarze] proponowali, by czas niewoli zamienić w okres intensywnej pracy na rzecz społeczeństwa. Banal? Niezupełnie. Program [...] był świadomą alternatywą wobec romantycznej idei „ojczyzny intymnej”. Mówił o potrzebie budowy życia publicznego, o kształtowaniu świadomości obywatelskiej, o pożytkach krytycznego stosunku wobec przeszłości.

Kierując się podobnymi zasadami, [artyści] dokonywali wyboru nie tylko tematów, ale i form. Opowiedziano się powszechnie za powieścią jako gatunkiem najodpowiedniejszym dla opisu otaczającego świata.

Grażyna Borkowska, *Pozytywiści i inni*, Warszawa 1999.

Zadanie 33.1. (0–1)

O jakiej epoce jest mowa w tekście Grażyny Borkowskiej? Podaj nazwę tej epoki i uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 33.2. (0–1)

Sformułuj jeden argument, którym uzasadnisz tezę zawartą w ostatnim zdaniu tekstu Grażyny Borkowskiej: *Opowiedziano się powszechnie za powieścią jako gatunkiem najodpowiedniejszym dla opisu otaczającego świata*. W odpowiedzi odwołaj się do konkretnego przykładu z literatury.

Zadanie 34. (0–1)

Zapoznaj się z poniższym fragmentem utworu.

Adam Asnyk

Do młodych

Szukajcie prawdy jasnego płomienia,
Szukajcie nowych, nieodkrytych dróg...

[...]

Każda epoka ma swe własne cele

I zapomina o wczorajszych snach...

Nieście więc wiedzy pochodnię na czele

I nowy udział bierzcie w wieków dziele,

Przyszłości podnoście gmach!

Adam Asnyk, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1988.

Czy podany fragment wiersza Adama Asnyka *Do młodych* zgodny jest z założeniami programowymi epoki pozytywizmu? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Zadanie 12. (0–1)

Przeczytaj fragment *Lalki* Bolesława Prusa.

Bolesław Prus

Lalka

Wobec tego poczuł taki wstręt do handlu, spółek i wszystkich zysków, że dziwił się samemu sobie: jakim sposobem on mógł, prawie przez dwa lata, mięszać się do podobnych rzeczy?

„Zdobywałem majątek dla niej!... – pomyślał. – Handel... ja i handel!... I to ja zgromadziłem przeszło pół miliona rubli w ciągu dwu lat, ja zmięszałem się z ekonomicznymi szulerami, stawiałem na kartę pracę i życie, no... i wygrałem... Ja – idealista, ja – uczony, ja, który przecie rozumiem, że pół miliona rubli człowiek nie mógłby wypracować przez całe życie, nawet przez trzy życia... A jedyną pociechę, jaką jeszcze wyniosłem z tej szulerki, jest pewność, że nie kradł i nie oszukiwał... Widocznie Bóg opiekuje się głupcami...”.

Potem znowu wypadek przyniósł mu wiadomość o śmierci Stawskiego w liście z Paryża i od tej chwili kolejno budziły się w nim wspomnienia pani Stawskiej i Geista.

„Mówiąc prawdę – myślał – powinien bym ten wyszulerowany majątek zwrócić ogółowi. Biedy i ciemnoty u nas pełno, a ci ludzie biedni i ciemni są jednocześnie najczcigodniejszym materiałem...”.

Bolesław Prus, *Lalka*, Wrocław 2019.

Na podstawie podanego fragmentu *Lalki* Bolesława Prusa określ, na czym polegał konflikt wewnętrzny Stanisława Wokulskiego.

Zadanie 12. (0–1)

Zapoznaj się z obrazem Januarego Suchodolskiego.

www.dzieje.pl

Wyjaśnij, jakie znaczenie dla losów głównego bohatera *Potopu* Henryka Sienkiewicza ma sytuacja, której ilustracją mógłby stanowić obraz Januarego Suchodolskiego.

Zadanie 11.

Przeczytaj poniższy fragment tekstu Bolesława Prusa.

Bolesław Prus

Kroniki

Tymczasem literatura piękna obok stron przyjemnych i bawiących, na które u nas kładzie największy, jeśli nie wyłączny nacisk, posiada stronę niesłychanie poważną. Pokazuje ludzi żyjących w danym okresie czasu, ich stan umysłu, ich pragnienia, sposoby, w jakie zdobywają szczęście, jeśli je zdobywają, i przeszkody, z którymi muszą walczyć. Krótko mówiąc, w literaturze tak zwanej pięknej społeczeństwo poznaje samo siebie. A jeżeli godnym szacunku jest uczony, który odkrył nowy pierwiastek chemiczny, nową roślinę albo jakiś pokład geologiczny w pewnej okolicy, nie mniej szanowany musi być autor, który pokazuje nam nowy typ, nowy ludzki charakter albo prąd społeczny. On jest nie tylko artystą, ale i badaczem, i odkrywcą, nie tylko bawi, ale i uczy przedmiotów najważniejszych, bo tych, które nas bezpośrednio otaczają, z którymi mamy ciągłe stosunki.

Bolesław Prus, *Kroniki*, Warszawa 1954–1959.

Zadanie 11.1. (0–1)

Jakie zadanie – poza dostarczaniem czytelnikowi rozrywki – stawia literaturze Bolesław Prus? Wyjaśnij na podstawie przytoczonego fragmentu *Kronik*.

.....

.....

.....

.....

Zadanie 11.2. (0–1)

Czy w *Lalce* Bolesław Prus realizował zadanie – inne niż dostarczanie czytelnikowi rozrywki – o którym mowa w przytoczonym fragmencie *Kronik*? Uzasadnij odpowiedź, odwołując się do znajomości całej powieści.

Bolesław Prus, *Lalka*

54. Kreacje kobiece w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
55. Miłość jako siła motywująca do działania. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
56. Praca jako pasja człowieka. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
57. Różne oblicza przyjaźni. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
58. Obraz polskiego społeczeństwa. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
59. Rola wspomnień w życiu człowieka. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

60. Cena bycia idealistą. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
61. Miasto jako metropolia w ujęciu realistów. Omów zagadnienie na podstawie *Lalki* Bolesława Prusa. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Eliza Orzeszkowa, *Gloria victis*

62. Motyw bohaterów zapomnianych przez naród. Omów zagadnienie na podstawie utworu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
63. Przyroda jako świadek historii. Omów zagadnienie na podstawie utworu *Gloria victis* Elizy Orzeszkowej. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Henryk Sienkiewicz, *Potop*

64. Motyw przemiany duchowej bohatera. Omów zagadnienie na podstawie *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
65. Sposoby i cel ukazywania wydarzeń historycznych w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
66. Motyw winy, kary i odpuszczenia. Omów zagadnienie na podstawie *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
67. Obraz Polski i Polaków w literaturze. Omów zagadnienie na podstawie *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.

Fiodor Dostojewski, *Zbrodnia i kara*

68. Obraz przemiany wewnętrznej bohatera. Omów zagadnienie na podstawie *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
69. Obraz miasta i jego mieszkańców. Omów zagadnienie na podstawie *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
70. Literackie portrety kobiet. Omów zagadnienie na podstawie *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.
71. Czego można dowiedzieć się o naturze ludzkiej z literatury? Omów zagadnienie na podstawie *Zbrodni i kary* Fiodora Dostojewskiego. W swojej odpowiedzi uwzględnij również wybrany kontekst.